

کتاب صحیفه سجادیه از دیدگاه اندیشمند آمریکایی / صحیفه بعد درونی اسلام را آشکار می کند

ویلیام چیتیک مترجم انگلیسی صحیفه سجادیه، تمدن اسلامی را به مانند شهری قدیمی توصیف کرده و می گوید: در اسلام دعا به عنوان یکی از نخستین چارچوب هایی در نظر گرفته می شود

ویلیام چیتیک مترجم انگلیسی صحیفه سجادیه، تمدن اسلامی را به مانند شهری قدیمی توصیف کرده و می گوید: در اسلام دعا به عنوان یکی از نخستین چارچوب هایی در نظر گرفته می شود که در آن روح می تواند مطابق با خواست الهی شکل بگیرد و از طریق این چارچوب تمام افکار و مفاهیمی که بر نفس بنیان نهاده شده اند به دور ریخته شوند. به گزارش خبرگزاری مهر، امام چهارم شیعیان حضرت علی بن حسین ملقب به سجاد و زین العابدین (ع) در پنجم شعبان سال ۳۸ هـ. ق (یا ۱۵ جمادی الاولی سال ۳۶ هـ. ق) در شهر مدینه چشم به جهان گشود. حضرت در واقعه عاشورا 23 ساله بودند که پس از شهادت امام حسین(ع) در واقعه جانسوز کربلا به سال 61، به مدت 35 سال امامت و رهبری شیعیان را برعهده داشتند و سرانجام در 12 محرم و بنا به نقل مشهور 25 محرم سال 94 هـ. ق به تحریک هشام بن عبدالملک مسموم گردیده و در سن حدود ۵۷ یا ۵۹ سالگی در مدینه به شهادت رسیدند و پیکر پاکش در کنار عموی بزرگوارشان امام حسن مجتبی(ع) در قبرستان بقیع به خاک سپرده شد.

آموزه های شیعی در دعاهاى امام سجاد(ع)

دوران زندگی آن امام بزرگوار به دو بخش مهم تقسیم می شود، یکی همراهی ایشان با پدر گرامیش امام حسنی(ع) به مدت ۲۲ یا ۲۴ سال و دیگری دوره امامت آن حضرت به مدت ۳۵ سال است و دوره امامت آن حضرت، همزمان با خلافت پنج خلیفه اموی یعنی یزید، معاویه بن یزید، مروان بن حکم، عبدالملک بن مروان و ولید بن عبدالملک بود.

امام سجاد (ع) دوران رشد خود را در عهد امامت امام مجتبی (ع) و پدر خود حسین بن علی (ع) سپری کرد. در کربلا حاضر شد، اما به دلیل بیماری نتوانست در جنگ شرکت کند. پس از آن قریب 34 سال رهبری شیعیان را بر عهده داشت. این دوره، دوره ای سخت بود و شیعیان به شدت تحت فشار امویان قرار داشتند. آن حضرت از راه های گوناگون توانست شیعیان خالص را در اطراف خویش گرد آورد و راه را برای فرزندش امام باقر (ع) باز کند. از مهم ترین یادگارهای امام سجاد (ع) دعاهاى آن حضرت است که مشحون از مفاهیم عالی اخلاقی و عبادی و سیاسی است. مجموعه این دعاها به صورت کتاب بسیار نفیسی به نام «صحیفه کامله سجادیه» درآمده است. و رساله ای هم از آن حضرت به جا مانده که به نام «رساله حقوق» معروف است.

در برخی از کتب امامیه از جمله در کتاب الصحیفه الثالثة السجادية تالیف علامه میرزا عبد الله اصفهانی به مناجاتی منسوب به امام سجاد(ع) اشاره شده است که این مناجات را مفصل ترین مناجات آن حضرت توصیف کرده اند و وجه تسمیه آن به مناجات انجیلیه از این باب است که فقرات این دعا شبیه اکثر فقرات و مواعظ انجیل است که بر حضرت عیسی (ع) نازل شده و نه انجیلی که هم اکنون بین نصاری است.

گفتنی است که مضامین عالی این مناجات و سبک و سیاق عبارات آن خود قوی ترین دلیل بر صحت صدور آن از لسان معصوم است و حتی اگر سند آن ضعیف هم باشد خود این مضامین بر صحت صدور آن از معصوم کفایت می کند. وانگهی برخی از متأخرین و متقدمین علما این مناجات را در کتابهای خود نقل کرده اند از جمله صاحب انیس العابدین، همچنین المولی الجلیل مولانا محسن الکاشانی معاصر (قدس سره) آن را در کتاب ذریعة الضراعة نقل کرده است.

سیره اخلاقی امام سجاد (ع)

امام سجاد(ع) انسانی کامل و برگزیده حق و در همه جهات اخلاقی، عبادی و علمی به اوج کمال رسیده و نمونه مجسم و عینی قرآن و رسول خدا(ص) بود. در دوران سیاه حکومت اموی که ارزشهای انسانی و فضائل اخلاقی به فراموشی سپرده شده و مردم به جای مشاهده زهد، ساده زیستی، تواضع، نوع دوستی، نرم خویی و رعیت پروری از زمامداران خود به عنوان خلیفه پیامبر(ص)، شاهد دنیا طلبی، اشرافیت، تجمل گرایی، خود محوری و بزرگ بینی آنان بودند، آن امام همام، چون خورشیدی فروزنده درخشید و وجودش مجمع همه فضائل و ارزشهای فراموش شده گشت؛ چندانکه دوست و دشمن را به تحسین واداشت. چنانکه محمد بن طلحه شافعی می نویسد: او، زینت عبادت کنندگان، پیشوای زاهدان، سرور پرهیزکاران و امام مؤمنان است، سیره اش گواه آن است که وی فرزند صالح رسول خدا(ص) و سیمایش بیانگر مقام قرب او نزد پروردگار است...

امام باقر(ع) در مورد علت ملقب شدن پدر بزرگوارش به «سجاد» می فرماید: او را سجاد نامیدند، چون: هیچگاه نعمتی را به یاد نمی آورد مگر آن که سجده می کرد؛ هیچ وقت آیه ای از قرآن را که سجده (واجب یا مستحب) داشت نمی خواند مگر آن که سجده می کرد؛ خداوند هیچگاه بدی و ناگواری را از او دفع نکرد مگر آن که سجده کرد، هیچ زمان از نماز واجب فارغ نشد مگر آنکه سجده کرد، هیچگاه بین دو نفر را اصلاح نکرد مگر آن که سجده کرد، (بر اثر فزونی این سجده ها) آثار سجده در تمامی مواضع سجود آن حضرت نمایان بود.

یکی دیگر از ابعاد برجسته سیره اخلاقی امام سجاد(ع)، عفو و گذشت اشان است و پاسخ بدی را به نیکی دادن از دیگر خصلتهای پیشوای چهارم (ع) بود. آن امام همام از این خوی برجسته خود چنین یاد می کند: «جرعه ای ننوشیدم که نزد من محبوبتر از جرعه خشمی باشد که در مقام تلافی صاحب آن برنیایم.» [فرو بردن خشم برای من، گواراترین نوشیدنیها بود!]. از دیگر ویژگی های برجسته همه امامان معصوم(ع) بخشش به نیازمندان و رسیدگی به مشکلات آنان است که در زندگی هر یک از آن بزرگواران نمونه های فراوانی به چشم می خورد؛ در این خصلت امام سجاد(ع) به گونه ای بود که هیچ غذایی نمی خورد مگر آنکه همانند آن را صدقه می داد و می فرمود: هرگز به (حقیقت) نیکوکاری نمی رسید مگر آن که از آنچه دوست می دارید (در راه خدا) انفاق کنید.

روش امام زین العابدین (ع) در انفاق و صدقه دادن این بود که قبل از آنکه صدقه را به نیازمند بدهد آن را می بوسید. وقتی از علت آن سؤال شد، فرمود: من دست سؤال کننده را نمی بوسم، بلکه دست پروردگارم را بوسه می زنم. صدقه پیش از آن که به دست نیازمند برسد به دست پروردگارم می رسد. روش دیگر آن گرامی در صدقه، سری انجام دادن آن بود. آن بزرگوار در این باره می فرمود: صدقه پنهانی، (آتش) خشم پروردگار را خاموش می کند.

شجاعت و ظلم ستیزی از دیگر ویژگی های ائمه اطهار(ع) است که هر کدام از این بزرگواران به تناسب شرایط زمانه خویش جلوه ای از آن را بروز داده اند از جمله امام چهارم شیعیان که سخنان کوبنده آن حضرت در برابر ستمگران خودکامه ای همچون عبیدالله، یزید و عبدالملک بهترین گواه قوت روحی و شجاعت آن بزرگوار در جریان های بعد از واقعه کربلا و دوران امامت آن امام همام است. علاوه بر خطبه آتشین آن حضرت در کاخ یزید که به افشاگری جنایت ها و ظلم و فساد دستگاه بنی امیه و خصوصاً یزید انجامید ایشان در برابر عبیدالله که آن حضرت را تهدید به قتل کرده بود فرمود: آیا مرا به کشتن تهدید می کنی؟ مگر نمی دانی که کشته شدن (در راه خدا) روش ما و شهادت، کرامت ماست؟

سیره اخلاقی و فضایل و کرامات اهل بیت (ع) کامل ترین و بی بدیل ترین سیره و فضایل اخلاقی است و منحصر به یک دوره یا مرحله ای از زندگی پربار ایشان نمی شود و در لحظه لحظه زندگی ایشان ساری و جاری است. اما این روحیات و کمالات بسته به شرایط زمانی و مکانی و در برابر افراد و جریان ها متفاوت است. گاهی در برابر مستضعفان و محرومان وضعفای جامعه ... وَالْكَاطِمِينَ الْغَيْظَ، وَالْعَافِينَ عَنِ النَّاسِ اند و انفاق و محبت و گذشت از سرتاسر وجودشان لبریز می شود، و گاهی نیز در برابر مستکبران و ظالمان و حاکمان جور و ستم، شجاع ترین، دلیرترین و محکم ترین انسان ها برای ستاندن حق مظلوم از ظالم اند.

صحیفه سجادیه از نگاه ویلیام چیتک

ترجمه انگلیسی صحیفه سجادیه همراه با ملحقات، دعا های ایام هفته، مناجات خمسۀ عشر و رسالة الحقوق امام سجاد(ع) «، از آثار ارزشمند ویلیام چیتیک، اندیشمند آمریکایی است که نقشی بسزا در معرفی صحیفه در سطح جهانی داشته است. پروفیسور ویلیام چیتیک در سال ۱۹۴۳ در شهر ملفورد (Milford) در ایالت کنتیکت (Connecticut) در کشور آمریکا زاده شد. تحصیلات دانشگاهی خود را در رشته هنر آغاز کرد. در خلال سالهای تحصیل به ایران سفر کرد و دکترای زبان و ادبیات فارسی را در سال ۱۹۷۴ از دانشگاه تهران گرفت. وی ۵ سال در دانشگاه صنعتی شریف به تدریس تاریخ تطبیقی ادیان اشتغال داشت. پس از بازگشت به آمریکا، به مدت ۳ سال به گروه ویرایش «دائرة المعارف ایرانیکا» پیوست. چیتیک، از سال ۱۹۸۳ تاکنون به تدریس مطالعات دینی در دانشگاه استونی بروک (Stony Brook) اشتغال دارد. پژوهش در تاریخ تصوف، عمده ترین موضوع در کارهای پژوهشی اوست. کتاب «من و رومی» به زبان انگلیسی (Me and Rumi) در ترجمه و توضیح کتاب مقالات شمس تبریزی که در سال ۲۰۰۳ منتشر شد، جایزه جهانی کتاب سال جمهوری اسلامی ایران در بهمن ۱۳۸۳ را دریافت کرد.

چیتیک بر «ترجمه انگلیسی صحیفه سجادیه همراه با ملحقات، دعا های ایام هفته، مناجات خمسۀ عشر و رسالة الحقوق امام سجاد(ع)»، مقدمه ای نسبتاً مبسوط نگاشته و درباره امام سجاد(ع)، صحیفه و نسخه های خطی و شروح آن، دعا در اسلام، توحید، درخواست از خدا، اسماء الحسنی، شکر نعمت ها و مطالبی از این دست، سخن گفته است. این ترجمه، ابتدا توسط «بنیاد محمدی» در انگلستان و سپس انتشارات انصاریان قم (بطور افست) منتشر شد.

وی در بخشی از مقدمه خود بر ترجمه انگلیسی صحیفه سجادیه، می گوید: "...کتابی مانند صحیفه بُعد درونی و داخلی اسلام را آشکار می کند که حتی ممکن است فهم و درک آن در سایر متون اولیه دشوارتر نیز بوده باشد. هنگامی که دانشمندان و سایر افراد ناآشنا به اسلام به آن می نگرند به طور طبیعی آنچه را که در نگاه اول دیده باشند درک می کنند که از آن جمله می توان به وقایع، گزارش ها و اسناد مکتوب، روابط اجتماعی، و غیره اشاره کرد. آگاهی یافتن از درون قلب مردم و یا اصرار بر فهمیدن رابطه شخصی افراد با پروردگار کار آسانی نیست، اگرچه بیشتر مردم نیز علاقه ای به این امر ندارند. اگر راهی به درون قلوب مردم وجود داشته باشد، یافتن آن مستلزم مطالعه و بررسی درونی ترین نگرانی ها و دغدغه های افراد است که در فعالیت های بیرونی و نوشته های ایشان منعکس می شوند. اما ابعادی از اسلام که بیشتر توجه نظاره کنندگان بیرونی را به خود جلب کرده اند ابعاد بیرونی و مشخص آن هستند که نسبتاً خالی از عشق و حرارتی هستند که در غرب از معنویت و روحانیت سراغ دارند."

این اندیشمند غربی در بخشی دیگر از سخنان خود یادآور می شود: "... تمدن اسلامی به طور کلی بسیار شبیه به یک شهر مسلمان نشین قدیمی است: دیوارهای بیرونی حکایت از گرفتگی و کسالت و غمبار بودن آن می کنند و ورود به این دنیای پشت دیوار نیز آسان نیست؛ اما اگر شخصی بتواند با اهالی این شهر صمیمی شود، به او حیاط ها و باغ های دل انگیز و زیبایی نشان داده خواهد شد که مملو از گل های خوشبو، درختان میوه، و فواره های جوشان هستند. آنهایی که در رابطه با تاریخ اسلام، وقایع سیاسی، و بنیادهای آن مطلب می نویسند تنها با دیوارها سروکار دارند، زیرا راهی به درون باغ های پشت دیوار ندارند. برخی از این باغ ها از طریق مطالعه صوفی گری، هنر و معماری، شعر، و موسیقی به روی افراد باز می شوند، اما از آنجا که تمام این موارد در اشکال تاریخی ویژه و تحت تأثیر محیط پیرامون خود به ظهور رسیده اند، ریشه های عمیق اسلامی آنها به راحتی از چشم افراد دور می ماند. قدیمی ترین، اصیل ترین و دشوارترین باغ های این شهر برای ورود، قلب های بزرگترین نمایندگان این تمدن است. اینجاست که دعاهای رسیده از ستون های اسلام اولیه تصویر کاملاً جدیدی را از روح زنده و پویای اسلام نشان می دهند، چراکه این دعاها دسترسی مستقیم به انواع رفتارها و ویژگی های بشری که پیش نیاز شکوفایی کامل آرمان اسلامی هستند را فراهم می کنند."

پرفسور چیتک در ادامه مقدمه خود بر ترجمه انگلیسی صحیفه سجادیه، تأکید می کند: "... در اسلام دعا به عنوان یکی از نخستین چارچوب هایی در نظر گرفته می شود که در آن روح می تواند مطابق با خواست الهی شکل بگیرد و از طریق این چارچوب تمام افکار و مفاهیمی که بر نفس بنیان نهاده شده اند به دور ریخته شوند. تأکید فوق العاده که در صحیفه بر انجام خواست خدا شده است - همانطور که مسیحیان دعا می کنند «خواست تو انجام می شود» - محوریتی را برای پروردگار ترسیم می کند که تمام خودخواهی های شخصی و خواهش های فردی که به هر شکل با خواست الهی - خواستی که از سوی شریعت و سنت به آن شکل ملموس و عینی داده شده است - مغایرت دارد را انکار می کند. برای مسلمانان آن زمان نیز همانند مسلمانان امروزی اطاعت پروردگار وابسته به تقلید از آنهایی است که پیش تر از این با لطف و راهنمایی پروردگار شکل گرفته اند. مجموعه این افراد با پیامبر آغاز شده و با اصحاب بزرگ ایشان ادامه می یابد..."

وی تصریح می کند: اگرچه بسیاری از دعاهایی که از پیامبر و امامان به ما رسیده اند به طور یقین اظهارات قلبی خودجوش آنها بوده اند، اما سایر دعاها باید با هدف بازگویی در شرایط مختلف یا انتقال به مؤمنین و دینداران نگاشته شده باشند. بیشتر دعاها پیامبر کوتاه هستند و می توانند فی المجلس نقل شوند اما برخی از دعاهایی که از امامان رسیده اند - مانند دعای امام زین العابدین برای روز عرفه (شماره ۴۷) - طولانی بوده و دارای سبک نگارشی بسیار فاخر و پرطمطراقی می باشند. حتی اگر این دعاها در ابتدا به صورت خودجوش و خودانگیخته بوده باشند، این حقیقت که آنها به عنوان دعاهایی برای شرایط بخصوص به وجود آمده اند نشان دهنده این مطلب است که آنها دست به دست امامان و پیروان آنها رسیده اند تا در شرایط مشابه شرایط زمان ادای آنها دوباره تکرار شوند.

چیتیک در ادامه با اشاره به اینکه دانستن شرایطی که در آنها دعاها بوجود آمده اند به طور طبیعی غیرممکن است، یادآور می شود: "... اما ما به میزان بسیار زیادی در مورد فضای عمومی دوران ابتدایی اسلام اطلاعات داریم که می تواند به نشان دادن نقش دعا در جامعه آن زمان کمک کند. بسیاری از مسلمانان، که بدون شک بسیار بیشتر از مسلمانان امروزی بوده اند، مقدار بسیار زیادی از زندگی کاری خود را وقف نقل قرآن، یادآوری خداوند، و دعا کردن کردند. حتی آنان که مکه و مدینه را به قصد شرکت در جنگ هایی به منظور توسعه اسلام و یا شرکت در اداره امپراتوری جدید ترک کردند لزوماً از اعمال معنوی چشم پوشی نکردند. و برای آنها که خود را وقف عبادت کردند، دعا به منزله گوشت و خون تخیل آنها بود. دعا ابزاری بود که مردم می توانستند توسط آن به پروردگار خود بیاندیشند و فکر و یاد او را در تمام فعالیت های روزانه خود حاضر نگاه دارند. دعا بیان صمیمی و دوستانه «توحید» یا «اذعان به یگانگی خداوند» بود که به احساسات، عواطف، افکار، و ادراکات آنها شکل داد.

وی با تصریح می کند: "... در اسلام دعا به عنوان یکی از نخستین چارچوب هایی در نظر گرفته می شود که در آن روح می تواند مطابق با خواست الهی شکل بگیرد و از طریق این چارچوب تمام افکار و مفاهیمی که بر نفس بنیان نهاده شده اند به دور ریخته

شوند. تأکید فوق العاده که در صحیفه بر انجام خواست خدا شده است - همانطور که مسیحیان دعا می کنند «خواست تو انجام می شود» - محوری را برای پروردگار ترسیم می کند که تمام خودخواهی های شخصی و خواهش های فردی که به هر شکل با خواست الهی - خواستی که از سوی شریعت و سنت به آن شکل ملموس و عینی داده شده است - مغایرت دارد را انکار می کند. برای مسلمانان آن زمان نیز همانند مسلمانان امروزی اطاعت پروردگار وابسته به تقلید از آنهایی است که پیش تر از این با لطف و راهنمایی پروردگار شکل گرفته اند.

این نویسنده آمریکایی به نقش امام در اندیشه شیعه اشاره کرده و می افزاید: "... یاران ائمه به طور دائم به آنها مراجعه کرده و از آنها راهنمایی می خواستند، در حالیکه امامان خود پیرو شیوه پیامبر بودند که ساعت های متمادی را در روز و شب به نماز، ذکر، و دعا می پرداختند. اگرچه بیشتر این زندگی مذهبی و عبادی حالتی شخصی و درون گرایانه داشت، اما امامان وظیفه داشتند جامعه را رهبری کرده و زندگی مذهبی مردم را غنی سازند. همانطور که امام زین العابدین در «رساله حقوق»، ترجمه شده در قسمت ضمایم، تأکید می کند، بر هر صاحب علمی است که آن را به دیگران انتقال دهد و امامان نیز از سوی هم عصران خویش، چه شیعه و چه سنی، به عنوان صاحب نظران و مراجع بزرگ اسلام شناخته شده بودند. بنابراین طبیعی بوده که امامان دعاهایی را بنگارند که در آنها علم ایشان در مورد ارتباط انسانها با خداوند با استفاده از شخصی ترین اصطلاحات بیان شده باشد و قابلیت انتقال یافتن به دیگران و تبدیل شدن به یک دارایی مشترک را نیز داشته باشند. اگر نخواهیم بگوییم بیشتر دعاهای صحیفه از این نوع هستند، بسیاری از آنها این خاصیت را دارا هستند..."

پرفسور چیتیک با بیان اینکه از آغاز اسلام، دعا یکی از عوامل پایه ای و اساسی بوده است که مسلمانان از آن طریق، آگاهی از اندازه های درست و صحیح را به واقعیت رسانده اند و خود را برای دیدن پروردگار به عنوان منبع و منشأ تمام خوبی ها آموزش داده اند، یادآور می شود: دعا در عالی ترین نمونه های آن، همانطور که در صحیفه می توانیم ببینیم، تمرین مداوم بینشی است که براساس آن، هرآنچه به خدا تعلق دارد به خدا و هرآنچه به انسان تعلق دارد به انسان مرتبط و منتسب می شود. به محض اینکه چنین بینش و بصیرتی به انسان دست می دهد، او با گناهکاری و نقص خود تنها می ماند. پس تنها کاری که می تواند انجام دهد خوار و ذلیل ساختن خود در برابر پروردگارش است تا از او طلب رحمت و بخشش کند.

وی با اشاره به محتوای معنوی و روحانی صحیفه سجادیه، بر دیگر آموزه های این میراث بزرگ شیعه تأکید کرده و می گوید: ... صحیفه آموزه هایی را نیز ارائه می دهد که در سطوح مختلفی، از خداشناسی (در گسترده ترین مفهوم آن) گرفته تا مسائل اجتماعی، کاربرد دارند. البته بررسی جامع و کامل این سطوح نیازمند نگارش کتابی است که بسیار قطورتر از خود صحیفه خواهد بود. امیدوارم که با انتشار این ترجمه از صحیفه سجادیه، دانشمندان به مطالعه و بررسی محتوای دعاهای موجود در صحیفه (و همچنین دعاهایی که از سایر ارکان اسلام آغازین به خصوص امامان شیعه به جای مانده است) ترغیب شوند تا تمام سطوح آموزه های این ادعیه را آشکار کنند.

این اسلام شناس یادآور می شود: "... اسلام واقعیتی طبیعی و سازمند است که دارای سه بُعد بنیادین است: عمل یا شریعت (اسلام)، اعتقاد (ایمان) شامل مکتب و آموزه های اندیشمندانه، و معنویت (احسان). این ابعاد در نمونه زنده ای از یک جامعه به طور بسیار نزدیکی به هم پیوسته اند، حتی اگر اشکال بنیادین مختلفی بخواهند به طور جداگانه با آنها ارتباط برقرار کنند. منابع اولیه مانند احادیث پیامبر یا نهج البلاغه علی (ع) با هر سه این ابعاد سروکار دارند. البته بخش های مختلفی را نیز از این منابع می توان جدا کرد که تنها به موضوع خاصی می پردازند. اما اثری همانند نهج البلاغه یا صحیفه تفاوت بسیار زیادی دارد، چرا که در این کتاب بیاناتی در تمام زمینه ها، از ماوراء الطبیعه گرفته تا ماهیت دولت سالم و یا تا اشتباهات شخصی برخی هم عصران علی(ع)، یافت می شود. اگرچه معنویت یکی از ابعاد اسلام است، ولی در نهج البلاغه هیچ تأکیدی بر آن وجود ندارد، اما این نکته را نباید فراموش کرد که در تمام گفته های علی(ع) معنویت و تقدس عمیقی نهفته است.

وی با مقایسه صحیفه سجادیه و نهج البلاغه تأکید می کند: صحیفه سجادیه با شکل و محتوای دعایی خود بر درونی ترین و خصوصی ترین بُعد اسلام تأکید می کند. اما باید توجه داشت که صحیفه به طور همزمان به سایر ابعاد اسلام نیز گوشه چشمی دارد. به عنوان مثال دسته سنتی و قدیمی «ایمان» با موضوعاتی چون خدا، فرشتگان، پیامبران، کتاب های مقدس، روز قیامت، و «اندازه گیری» (قَدَر) خیر و شر در ارتباط است. این عناصر ایمان موضوع اصلی بیشتر تفکرات اسلامی در کلام، فلسفه، و صوفی گری نظری را تشکیل می دهند. امام زین العابدین(ع) این عناصر و موضوعات را گاهی به طور خلاصه و گاهی به صورت مشروح مورد بحث قرار داده است. او اغلب از فرشتگان یاد می کند و جمله «سلام و درود بر حاملان عرش» (شماره ۳) که او در رابطه با فرشتگان بیان می کند بهترین خلاصه عقاید مسلمانان در مورد آنهاست.

پرفسور چیتیک در ادامه یادآور می شود: ... امام(ع) همچنین به طور پیوسته به حوزه و قلمرو اعمال اسلامی یا شریعت در معنای گسترده آن اشاره می کند. او بر نیاز به پیروی از راهنمایی ها و دستورات خداوند که در قرآن و حدیث، هم برای زندگی فردی و هم برای زندگی اجتماعی، آمده است تأکید می کند. بسیاری از آموزه های اجتماعی ویژه و همچنین احکام و دستورات

عمومی از جمله نیاز به برقراری عدالت در جامعه نیز در صحیفه به خوبی دیده می شوند. اما از آنجا که آموزه های اجتماعی با حوزه عمل، بیرونی ترین بُعد اسلام، در ارتباط هستند باید در قالب آموزه های نظری و معنوی امام نگریسته شوند. همانگونه که امام (ع) در «رساله حقوق» خویش به روشنی بیان کرده است، سلسله مراتب اولویت ها باید همواره مورد توجه قرار گیرد: فردی پیش از اجتماعی، معنوی پیش از عملی، و علم و آگاهی پیش از اقدام. هر انسانی مجموعه ای طولانی از وظایف اجتماعی را بر عهده دارد. اما این وظایف بستگی به وظایف ضروری تر وی دارند که در درجه اول، ایمان به خدا و در درجه دوم، قراردادن خود در رابطه ای مناسب با حقیقت الهی است.